

Тарас Богданович Скробач,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,

доцент кафедри медико-біологічних дисциплін, географії та екології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

orcid.org/0000-0001-9603-7956

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ НАФТОВИДОБУТКУ НА ЗЕМЛІ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «БОРИСЛАВСЬКИЙ»

Анотація. З метою збереження цінних корінних буково-ялицевих лісів, що оточують місто Борислав з південного боку, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу на Дрогобищині було створено ландшафтний заказник місцевого значення «Бориславський», площа якого становить 2049,3 га. Територія заказника належить до району Верхньодністровських Бескид і має особливе значення для забезпечення водного режиму річки Тисмениця та її приток, в басейні якої він розташований. Також тут виявлено ряд червонокнижних видів комах, рослин та тварин. Територія заказника водночас розташована у межах Південно-бориславського нафтового родовища, яке належить до найбільш перспективних нафтогазоносних ділянок Передкарпаття. Тому тут в 2012 році, на основі затвердженого в установленому порядку ліміту на спеціальне використання природних ресурсів, за погодженням з державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Львівській області було розпочало проведення геологорозвідувальних робіт на ділянці площею 2,5 га. Як наслідок, деревостан ділянки було вирубане, а ґрунтовий покрив зруйновано. Станом на сьогодні фірма, що проводила геологорозвідку, володіє спеціальним дозволом на користування надрами на цій ділянці і планує продовжувати свою діяльність. Враховуючи складну ситуацію в країні та перспективу видобутку вуглеводнів на цій ділянці, вважаємо за доцільне вилучити цю площу зі складу земель ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський», як таку, що не виконує покладені на неї функції, а саме: охорони, збереження і відновлення цінних ялицевих і букових насаджень природного походження з типовою для цієї формації флорою і фауною. Натомість пропонуємо до складу заказника «Бориславський» включити дві ділянки високопродуктивних буково-ялицевих деревостанів з земель ДП «Дрогобицьке ЛГ», Бориславське лісництво, що дозволить збільшити площу заказника на 1,5 га, хоч не вирішить ряду екологічних проблем, що можуть виникати при видобутку вуглеводнів.

Ключові слова: заказник, геологорозвідка, червонокнижні види, насадження природного походження.

ВСТУП

Як відомо, природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища. Одним із цікавих об'єктів природно-заповідного фонду Дрогобищини є ландшафтний заказник місцевого значення «Бориславський», розташований на південь від міста Борислав. Цей ландшафтний заказник місцевого значення створено рішенням виконкому Львівської обласної ради від 9 жовтня 1984 року № 495 «Про мережу територій і об'єктів

природно-заповідного фонду області». Впорядкування площі затверджено рішенням Львівської обласної ради від 8 грудня 1999 року № 226 «Про впорядкування природно – заповідного фонду області» та рішенням Львівської обласної ради від 23 жовтня 2012 року № 612 «Про зміну площі ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський». Загальна площа заказника становить 2049,3 га. Враховуючи статус заказника в ньому дозволяються деякі форми господарської діяльності в межах відповідних затверджених лімітів. Саме так було отримано дозвіл на проведення геологорозвідувальних робіт на ділянці площею 2,5 га в межах заказника «Бориславський» приватною фірмою.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Обстежено ряд лісових ділянок заказника місцевого значення «Бориславський». Вивчено видове різноманіття рослинного покриву та фауни. Детально вивчено характеристики деревостанів ділянок, що пропонуються до заповідання загальноприйнятими лісівничо-таксаційними методами для закладання пробних площ, визначення біометричних показників деревостанів та оцінки їх продуктивності, вивчення особливостей природного поновлення, розвитку підліску і трав'яного покриву та порівняльної екології – для встановлення типу лісорослинних умов та типу лісу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Зараз заказник перебуває у віданні ДП «Дрогобицький лісгосп» відповідно до матеріалів базового лісовпорядкування від 2008 року. Статус заказника було надано з метою збереження, відновлення і відтворення цінних буково-ялицевих лісів природного походження, що мають виняткове значення для підтримання загально-екологічного балансу регіону. Розташований у межах Українських Карпат (фізико-географічний район Верхньодністровські Бескиди) на околицях міста Борислав, має особливе природоохоронне значення як природний резерват, так і для забезпечення водного режиму річки Тисмениця та її приток, в басейні якої він розташований. Територія заказника характеризується доволі стрімкими гірськими схилами вкритими свіжими і вологими грабовими бучинами та ялицевими бучинами. В домішці насаджень присутній граб звичайний, клен-явір, ясен звичайний. На найвищих ділянках заказника присутні похідні березняки, тоді коли схили вкриті корінними високопродуктивними типами лісу. Землі заказника «Бориславський» є досить цінними з природоохоронного погляду, адже тут, за літературними даними, виявлено 15 червонокнижних видів комах [3], що становить близько половини червонокнижної ентомофауни Передкарпатського регіону загалом та ряд комах, що перебувають під охороною в європейських країнах або визнані як рідкісні, хоча до Червоної книги України вони не занесені, 6 рідкісних червонокнижних видів тварин [5]. Нашими дослідженнями підтверджено наявність чотирьох червонокнижних трав'яних видів, що мають природоохоронний статус неоцінених та двох раритетних фітоценозів (асоціація сіровільшина ведмежоцибулева та ялицеві бучини за участю плюща звичайного форми деревовидної) [2].

Попри особливе природне середовище, місто Борислав та його околиці зазнали надмірного антропогенного навантаження, спричиненого багатими покладами корисних копалин, зокрема нафти, яке спостерігається і досі. В результаті добування нафти та озокериту, первинний лісовий рослинний покрив міста Борислав та його найближчих околиць був знищений, а землі деградовані. Згодом, геологорозвідувальні роботи, а далі й безпосередньо нафтовидобуток перекинулись на лісові масиви віддалені від міста.

Для сучасного Борислава сусідство нафтових «качалок» стало вже звиклим явищем. Ділянки, на яких проводиться буріння, втрачають ознаки відповідної категорії земель. Така ситуація склалася і на території ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський», що перебуває у віддані ДП «Дрогобицьке ЛГ».

Південно-Бориславське родовище належить до найбільш перспективних нафтогазоносних ділянок Передкарпаття, яка безпосередньо межує з Бориславським родовищем, що є найбільшим нафтовим родовищем заходу України. Разом з цим, для цієї ділянки характерна складна геологічна будова, яка ускладнює вибір потенційних ділянок для буріння та істотно лімітує їх просторове розташування. Власне тому, під час вибору ділянки для перспективної геологорозвідувальної діяльності була безальтернативна необхідність вибору території в межах об'єкта природно-заповідного фонду – ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський». У результаті, на ділянці низькопродуктивних насаджень, площею 2,5 га що розташована на межі кварталів 63 та 66, вид. 5 кв. 66 та частина вид. 1 і 2 кв. 63 (Рис. 1) Бориславського лісництва (територія заказника, висота близько 740 м.н.р. м.), з урахуванням роз'яснення Міністерства екології та природних ресурсів від 22.05.2012 № 10157/09/10-12, відповідно до затвердженого в установленому порядку ліміту на спеціальне використання природних ресурсів в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення за погодженням з державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Львівській області, та на підставі дозволу, виданого органом місцевого самоврядування, товариство з обмеженою відповідальністю «Перша українська газонафтова компанія» розпочало проведення геологорозвідувальних робіт. Між ТОВ та ДП «Дрогобицький держлісгосп» як постійним землекористувачем, в порядку ст. 97 ЗКУ, було укладено Угоду на проведення геологорозвідувальних робіт, наукового вивчення та моніторингу надр № Б/Н від 10.12.2012 року. Також було отримано ряд відповідних погоджень, що були надані органами місцевого самоврядування та лімітами на спеціальне використання природних ресурсів, затвердженими у встановленому порядку.

Рис. 1. Вигляд ділянки геологорозвідки станом на 17.03.2019 р.

На ділянці досліджень наявні на час відведення насадження були вирубані відповідно до встановленого ліміту, з відповідним відшкодуванням, а ґрунтовий покрив був у подальшому змінений внаслідок проведення на ній земляних робіт, що пов'язані з геологорозвідувальною діяльністю. Слід відзначити, що згідно з таксаційними описами на час відведення на цих ділянках були представлені низькопродуктивні вторинні насадження з домінуванням берези повислої. Зокрема, у виділі 1 кв. 63 – 6БП1Д31ДЧР1МДЕ1С30ЯЦБ0ЯЛЕ, а у виділі 2 цього ж кварталу – 9БП1Д30ЯЛЕ00С. Відповідно, у вид. 5 кв. 66 фрагмент, що включений до складу ділянки характеризується за таксаційним описом як нелісопридатні землі. Тобто зазначені території на час відведення не становили істотної природоохоронної цінності. Попри це, досить значна частина площі заказника втратила свій первинний ґрунтовий і рослинний покрив, а суміжні ділянки характеризуються погіршенням санітарного стану дерев, через суцільну вирубку, що межує з ними. Основною метою створення ландшафтного заказника «Бориславський» було збереження умов для існування та самовідтворення корінних ялицево-букових, з елементами ялицево-дубових, насаджень Прикарпаття. Однак, як свідчає таксаційні описи, аналізована ділянка була початково позбавлена таких типів деревостанів і була зайнята вторинними синантропними березняками, які й нині прилягають до неї, принаймні в межах вид. 1 кв. 63, де знаходиться більша її частина.

Зважаючи на те, що зазначена ділянка буде в перспективі, очевидно, використовуватися для реалізації видобутку вуглеводнів, а також, що й до відведення для геологорозвідувального використання вона не становила істотної природоохоронної цінності в контексті мети створення заказника, вважаємо за доцільне вилучити цю площу зі складу земель ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський», як таку, що не виконує покладені на неї функції, а саме: охорони, збереження і відновлення цінних ялицевих і букових насаджень природного походження з типовою для цієї формації флорою і фауною; покращення якісного складу лісів; підтримки загального екологічного балансу в регіоні.

Разом з цим, на сьогодні, незважаючи на значні природні ресурси вуглеводнів, Україна є, фактично, енергозалежною державою. А в умовах восьмирічного військового протистояння з Російською Федерацією, яка є одним з найбільших світових експортерів нафти та газу на європейський енергетичний ринок, збільшення обсягів власного видобутку нафти та природного газу є дієвим інструментом для зменшення енергозалежності. Це важливо, також, з огляду на сучасне унеможливлення імпорту вуглеводнів з РФ. Тому, розвиток власного видобутку вуглеводнів у найближчій перспективі є важливою запорукою щодо стабільного розвитку країни, забезпечення її енергетичної та сировинної незалежності, а відтак – безпеки держави. Потреба значного збільшення видобутку вуглеводнів в Україні й нарощування їх ресурсної бази передбачені Загальнодержавною програмою розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року.

Безумовно, вилучення цієї території зумовить зменшення площі заказника, тому пропонуємо до складу земель ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський» включити дві ділянки високопродуктивних буково-ялицевих деревостанів з земель ДП «Дрогобицьке ЛГ», Бориславське лісництво, а саме виділи № 20 (площа 2,8 га) та № 22 (площа 1,2 га) 44 кварталу. Ці ділянки, що межують з землями ландшафтного заказника, були обрані в результаті вивчення деревостану, особливостей рослинного й ґрунтового покриву, наявного природного підросту бука та ялиці, присутності видів рослин і тварин, що включені до Червоної книги й підлягають охороні. Таким чином площа заказника збільшиться на 1,5 га.

Характеристика рекомендованої до включення ділянки у кв. 44 виділ 22, площею 1,2 га наступна: координати N 49.25997, E 23.41679, категорія – ліси наукового призначення, насадження природного походження, склад 8Бк2Яц, вік 140 років, середня висота 33,2 м, середній діаметр 60,5 см, бонітет I, відносна повнота 0,56, запас 416 м³ на 1 га. В насадженні присутній піднаметовий ярус надійного підросту складом 8Яц2Бк. Підлісок з ожини сизої. У складі трав'яного покриву ділянки представлена повночленна ценопопуляція лунарії оживаючої, що включена до Червоної книги України [1]. Зовнішній вигляд ділянки ілюструє Рис. 2.

Рис. 2. Зовнішній вигляд ділянки у кварталі 44 вид 22 з угрупованням лунарії оживаючої (*Lunaria rediviva* L.) та природним поновленням ялиці білої та бука лісового під материнським наметом

Характеристика ділянки у кв. 44 виділ 20, площею 2,8 га: координати N 49.26181, E 23.41924, категорія – ліси наукового призначення, насадження природного походження, склад 9Бк1Яц, вік 150 років, середня висота 32,3 м, середній діаметр 60,8 см, бонітет I, відносна повнота 0,67, запас 456 м³ на 1га. Найвність надійного підросту складом 8Яц2Бк., віком 20 років. Тип лісорослинних умов D₃ (вологий груд). На обидвох ділянках виявлено угруповання лунарії оживаючої (*Lunaria rediviva*). Вид занесений до Червоної книги України у статусі «неоцінений». Лікарська, технічна, медоносна та декоративна рослина. Крім цього, навесні у складі синузії ранньовесняних ефемероїдів трав'яного вкриття цих ділянок представлений підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis* L.), що є також включений до Червоної книги України у статусі «потребує охорони» [4]. Цінними є також виявлені особини плюща звичайного форма деревовидна, які досягли генеративного віку і ростуть у симбіозі з буком лісовим (Рис. 3).

Рис. 3. Плющ звичайний, форма деревовидна на рекомендованій ділянці (Кв. 44, вид. 22)

Особливо цінними зазначені насадження з переважанням бука лісового робить те, що тут трапляється саламандра плямиста (*Salamandra salamandra* (L.)) яка має природоохоронний статус «вразливі види» у Червоній книзі України. Також саламандра

плямиста належить до Додатку III Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (категорія «Види, що підлягають охороні») та Червоної книги хребетних Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) [5].

ВИСНОВКИ

Враховуючи досить високу продуктивність та оптимальний породний склад, вказані пропоновані лісові ділянки повністю відповідають меті, що передбачена під час створення ландшафтного заказника, а саме збереження, відновлення і відтворення цінних буково-ялицевих лісів природного походження, що мають виняткове значення для підтримання загально-екологічного балансу регіону, а наявність видів рослин і тварин, що підлягають охороні, дає всі підстави клопотати про їх включення до складу ландшафтного заказника місцевого значення «Бориславський», в результаті чого площа заказника збільшиться на 1,5 га. Слід відзначити, що наявність місця нафтовидобутку в центрі заказника ніяким чином не сприятиме покращенню його екологічних функцій, проте за дотримання технологічних процесів та постійного контролю з боку відомчих органів таке сусідство є можливим, зважаючи на кризову ситуацію з нафтопродуктами в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дідух Я.П. (ред.) Червона книга України. Рослинний світ. Київ: Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
2. Стойко С.М., Мілкіна Л.І., Ященко П.Т., Кагало О.О. Раритетні фітоценози західних регіонів України (Регіональна Зелена книга). Львів: Поллі, 1997. 190 с.
3. Яницький Т. П., Годунько Р. Й., Коновалова І. Б. Формування екологічної мережі та збереження ентомоценозів західного регіону України. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія, Випуск 23.2008.: 249–253.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Офіційний_перелік_регіонально_рідкісних_рослин_Львівської_області
5. <https://redbook-ua.org>

REFERENCES

1. Didukh, J.P. (Ed.) (2009). *Chervona knyha Ukrainy. Roslynnnyi svit [Red Book of Ukraine. The plant world]*. Kyiv: Globalconsulting [in Ukrainian].
2. Stoyko, S.M., Milkina, L.I., Yashchenko, P.T. & Kagalo, O.O. (1997). *Rarytetni fitotsenozy zakhidnykh rehioniv Ukrainy (Rehionalna Zelena knyha) [Rare phytocenoses of the western regions of Ukraine (Regional Green Book)]*. Lviv: Polly [in Ukrainian].
3. Yanitsky, T. P., Godunko, R. Y. & Konovalova, I. B. (2008). Formuvannia ekolohichnoi merezhi ta zberezhennta entomotsenoziv zakhidnoho rehionu Ukrainy [Formation of ecological network and conservation of entomocenoses of the western region of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia Biolohiia – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series Biology, 23*, 249–253 [in Ukrainian].
4. uk.wikipedia.org Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Official_list_of_regional_rare_plants_of_the_Lviv_region [in Ukrainian].
5. Retrieved from: <https://redbook-ua.org> [in Ukrainian].

ABSTRACT

REGARDING THE IMPACT OF OIL PRODUCTION ON THE LAND OF THE BORYSLAVSKY LANDSCAPE RESERVE OF LOCAL IMPORTANCE

In order to preserve the valuable native beech-fir forests surrounding the city of Boryslav from the south, the gene pool of the animal and plant world, and to maintain the overall ecological balance in the Drohobych region, the Boryslavsky landscape reserve (area 2,049.3 hectares) of local importance was created. The territory of the reserve belongs to the Upper Dniester Beskydy district and is of particular importance for ensuring the water regime of the Tysmenytsia River. Here were also found a number of red book species of insects, plants and animals. At the same time, the territory of the reserve is located within the boundaries of the South Boryslav oil field, which is one of the most promising oil and gas-bearing areas of Precarpathia. Therefore, here in 2012, on the basis of the limit on the special use of natural resources approved in the established order, in agreement with the State Department of Environmental Protection in the Lviv region, was started geological exploration work on a plot of 2.5 hectares. As a result, on the area trees were cut down, and the soil cover was destroyed. As of today, the company that conducted geological exploration has a special permit to use subsoil in this area and plans to continue its activities. Taking into account the difficult situation in the country and the prospect of hydrocarbon extraction in this area, we consider it expedient to remove this area from the composition of the lands of the landscape reserve of local importance "Borislavsky", as it does not fulfill the functions assigned to it, namely: protection, preservation and restoration of valuable fir and beech plantations of natural origin with flora and fauna typical for this formation. Instead, we propose to include two plots of highly productive beech-fir stands from the lands of the State Enterprise Drohobich forestry as part of the reserve "Borislavskyyi", which will increase the area of the reserve by 1.5 hectares, although it will not solve a number of environmental problems that may arise during mining hydrocarbons

Key words: nature reserve, geological exploration drilling, red book species, plantations of natural origin.